

VPLYV ŽIVOTNÝCH UDALOSTÍ NA DUŠEVNÉ ZDRAVIE ŽIAKOV NA VYBRANÝCH ZÁKLADNÝCH ŠKOLÁCH V ŽILINSKOM REGIÓNE

THE IMPACT OF LIFE EVENTS ON MENTAL HEALTH OF PUPILS FROM SELECTED PRIMARY SCHOOLS IN THE ŽILINA REGION

PETRA DANKOVIČOVÁ¹, ŽELMÍRA FETISOVOVÁ¹, IGOR ONDREJKA²

¹Univerzita Komenského v Bratislave, Jesseniova lekárska fakulta v Martine, Ústav nelekárskych študijných programov, Martin

²Univerzitná nemocnica v Martine, Psychiatrická klinika, Martin

SÚHRN

V práci sme sa zamerali na problematiku pozitívnych a negatívnych životných udalostí u žiakov a vplyvu na ich duševné zdravie. Stanovili sme si viacero cieľov: Zistiť najčastejšie sa vyskytujúce pozitívne a negatívne životné udalosti u žiakov, zistiť najčastejšie sa vyskytujúce pozitívne a negatívne životné udalosti u žiakov v závislosti od pohlavia a zistiť vzťah medzi životnými udalosťami, subjektívnou pohodou a sebaúctou žiakov. Výskum bol realizovaný na základných školách a osemročnom gymnáziu v žilinskom regióne. Do výskumu bolo zaradených 406 žiakov šiestych a siedmich ročníkov. Priemerný vek žiakov bol 12,4 roka. Z výskumných nástrojov sme použili inventár životných udalostí (LEI), dotazník subjektívnej pohody (GHQ 12) a škálu sebaúcty podľa Rosenberga (SeS). Potvrdili sa významné rozdiely v miere subjektívnej pohody a sebaúcty v závislosti od počtu prežitých pozitívnych a negatívnych udalostí. Za najčastejšiu pozitívnu udalosť žiaci označili „Páčili sa mi sviatočné udalosti v našej rodine“ (92,36 %) a medzi najčastejšie označovanú negatívnu udalosť patrila „Nedarilo sa mi v niektorom predmete“ (68,97 %). Z medzipohlavných rozdielov sa významné rozdiely zistili v štyroch pozitívnych a v dvoch negatívnych udalostiach. Výsledky nám potvrdzujú dôležitosť skúmania životných udalostí, subjektívnej pohody a sebaúcty, ktoré môže pomôcť k vhodnej podpore duševného zdravia v rámci verejného zdravotníctva.

Kľúčové slová: zdravie duševné, deti, životná udalosť

SUMMARY

The thesis has focused on the issue of positive and negative life events of pupils and their impact on their mental health. Several goals have been defined: to ascertain the most frequently occurring positive and negative life events of pupils as a whole, and as dependent on gender and to discover the relationship between life events, general health and self-respect amongst these subjects. This survey was conducted in elementary schools and at an octennial grammar school in the Žilina Region. A total of 406 sixth and seventh grade pupils were involved in the survey. The average age of pupils was 12.4 years. Life Events Inventory (LEI), General Health Questionnaire (GHQ 12) and Self-respect Scale (SeS) according to Rosenberg were used as research tools. Significant distinctions in rates of general health and self-respect depending on the number of experienced positive and negative events were confirmed. The option „I enjoyed holiday events in our family“ (92.36%) was identified as the most positive life event whilst the sentence „I was unsuccessful in a school subject“ (68.97%) was marked as the most negative event by pupils. Significant gender distinctions were discovered in four positive and two negative events. Outcomes have confirmed the importance of researching life events, general health and self-respect in order to contribute to suitable promotion of mental health in the public health system.

Key words: mental health, children, event in life

Úvod

Dnešné komplikované rodinné vzťahy a hektické tempo každodenného života môžu byť príčinou stresu a následne psychických problémov nielen u dospelých, ale aj u detí. Dokonca aj niektoré pozitívne udalosti ako napríklad narodenie súrodenca, môžu u dieťaťa vyvolať stres. Taktiež pre dieťa je ťažké vyrov-

nať sa so životnými udalosťami ako je smrť člena rodiny, zmena učiteľa, alebo choroba (1).

V priebehu posledných rokov výskum ukázal, že výskyt stresujúcich životných udalostí u detí má súvislosť s rozvojom depresie, ale aj iných duševných problémov (2).

Katreniaková a kol. v závere svojej štúdie uviedli, že i keď životné udalosti patria skôr k neovplyvniteľným faktorom z hľadiska ich objavenia alebo vstupu do života človeka, je dôležité si uvedomiť, že výsledné reak-

cie na ne majú výrazný vplyv na fyzické a duševné zdravie a preto by profesionáli (lekári, psychológovia, učelia) mali venovať pozornosť životným udalostiam, ktoré môžu do života detí vstupovať (3).

Furniss a kol. vo svojej štúdii uvádza, že na psychické zdravie detí má oveľa dôležitejší vplyv kumulatívny účinok viacerých životných udalostí, než vplyv konkrétnej životnej udalosti (4).

Cullough a kol. skúmali vzťahy medzi životnými udalosťami, sebahodnotením, pozitívnu subjektívnu pohodu. Vzorku tvorilo 92 stredoškolských študentov. Výsledky ukázali, že životné udalosti sa významne spájali s pozitívnymi a negatívnymi emóciami a životnou spokojnosťou. Pozitívne životné udalosti sa významne spájali so životnou spokojnosťou (5).

Youngs a kol. venovali pozornosť vplyvu stresujúcich životných udalostí na sebaúctu u adolescentov vo veku 14–19 rokov. Zistenia ukázali, že počet stresujúcich životných udalostí znižoval mieru sebaúcty (6).

V práci sme si stanovili tieto ciele:

1. Zistiť najčastejšie sa vyskytujúce pozitívne a negatívne životné udalosti u žiakov
2. Zistiť najčastejšie sa vyskytujúce pozitívne a negatívne životné udalosti u žiakov v závislosti od pohlavia
3. Zistiť mieru subjektívnej pohody a sebaúcty v závislosti od počtu prežitých pozitívnych a negatívnych životných udalostí.

Metodika

Do výskumu bolo zaradených 406 žiakov šiestych a siedmich ročníkov vybraných základných škôl a osemročného gymnázia (rovesníci) v žilinskom regióne. Priemerný vek žiakov bol 12,4 roka. Z celkového počtu bolo 166 (40,9 %) chlapcov a 240 (59,1 %) dievčat. Zber údajov sa uskutočnil po písomnom súhlase rodičov. Rozdaných bolo 829 informovaných súhlasov rodičom. Z toho 416 rodičov súhlasilo s vyplnením dotazníka. Žiaci vyplnili dotazník, škály a „inventár“ počas jednej vyučovacej hodiny. Dôvodom zaradenia žiakov šiestych a siedmich ročníkov bolo porovnanie výsledkov s obdobným výskumom Katreniakové a kol. ktorí realizovali výskum v roku 1999 (3). Ďalším dôvodom zaradenia bolo obdobie pubescencie, ktoré sa môže vyznačovať citovou labilitou, veľkou intenzitou, živosťou citových prežívaní a emocionálnou výbušnosťou. V niektorých prípadoch môže ísť o prejavy deštruktívneho správania, rôzne výtržnosti a násilnosti. Obdobie nástupu, priebeh a ukončenie samozrejme závisí od viacerých faktorov (pohlavia, rasy, klimatických podmienok, dedičných faktorov, ale tiež od spôsobu výživy a zdravotných podmienok). Veľký vplyv sa pripisuje aj dobovej akcelerácii. Celkový výraz citov v tomto období závisí do značnej miery od výchovy dieťaťa v predchádzajúcich obdobiach (7).

Z výskumných nástrojov sme použili inventár životných udalostí (LEI), dotazník subjektívnej pohody (GHQ 12) a škálu sebaúcty podľa Rosenberga (SeS).

Inventár životných udalostí (LEI – Katreniaková a kol.) bol vytvorený pre mapovanie životných udalostí v detskej populácii. Zostavil ho kolektív autorov Katreniaková a kol. v roku 1999 v rámci medzinárodného komparatívneho intervenčného projektu Promoting Mental and Emotional Health in the ENHPS (Pod-

pora duševného a emocionálneho zdravia v rámci ENHPS – European Network Health Promoting School) realizovaného na Slovensku v Košiciach. Inventár obsahuje 28 položiek z toho 14 položiek je zameraných na pozitívne životné udalosti (LEIp) a 14 položiek na negatívne životné udalosti (LEIn). Respondent odpovedá na otázky, ktoré sa udiali počas posledného roka (8).

Dotazník subjektívnej pohody (GHQ 12 – The General Health Questionnaire, podľa Goldberga) obsahuje 12 položiek, ktoré sa týkajú prekonávanie ťažkostí, problémov so spánkom, sebadôvery. Respondent odpovedá na otázky, týkajúce sa posledných 4 týždňov. V dotazníku sa hodnotí priemerné skóre, ktoré je v rozmedzí od 0 do 36. Vyššie skóre indikuje nižšiu subjektívnu pohodu a zároveň nižšiu mieru duševného zdravia (9).

Škála sebaúcty podľa Rosenberga (SeS – The Rosenberg self-esteem scale) obsahuje 10 položiek, ktoré sú zamerané na hodnotenie sebaúcty. Hodnotí sa priemerné skóre, ktorého rozsah je od 10 do 40 (9).

Výsledky

Zo 14 pozitívnych životných udalostí najväčšie percento žiakov uviedlo pozitívnu udalosť „páčili sa mi sviatočné udalosti v našej rodine“. Potom nasledovali udalosti: „cez voľné dni som bol/a vonku“, „dostal/a som nejakú novú vec“, „bol/a som na niekoľkých školských výletoch“, „našiel/a som si nového kamaráta/ku“, „dарило sa mi v škole“, „moji rodičia kúpili novú vec pre našu rodinu“ a viac ako polovica označila pozitívnu udalosť „dарило sa mi v nejakej súťaži“.

Medzi najčastejšie uvádzané negatívne udalosti žiacmi boli „nedarilo sa mi v niektorom predmete“, „neja-

Tab. 1: Inventár životných udalostí – pozitívne životné udalosti (LEIp)

Pozitívne životné udalosti	n = 406
Cez voľné dni som bol/a vonku (pri mori, v horách,...)	89,41 %
Našiel/a som si nového kamaráta/ku	74,14 %
Dostal/a som nejakú novú vec (bicykel, hodinky, oblečenie,...)	88,67 %
Páčili sa mi sviatočné udalosti v našej rodine (Vianoce, narodeniny,...)	92,36 %
Dostal/a som domáce zvieratko (psa, mačku, papagája,...)	31,53 %
Moji rodičia kúpili novú vec pre našu rodinu (auto, televízor,...)	69,46 %
Darilo sa mi v škole	70,44 %
Do školy prišiel nový dobrý učiteľ	26,60 %
V našej rodine sa narodilo dieťaťko (brat, sestra, bratranec,...)	32,51 %
Bol/a som na niekoľkých školských výletoch	74,88 %
Darilo sa mi v nejakej súťaži	53,69 %
Niekoľko blízkych sa uzdravilo, vyliečilo	38,92 %
Otec alebo mama si našli novú prácu	17,98 %
Mám nového koníčka, alebo som začal/a chodiť do zaujímavého krúžku	47,54 %

n = absolútny počet

Tab. 2: Inventár životných udalostí – negatívne životné udalosti (LEIn)

Negatívne životné udalosti	n = 406
Niekoľko blízky (rodičia, súrodenci,...) bol veľmi chorý, bol v nemocnici, mal úraz, alebo nehodu	41,63 %
Bol/a som vážne chorý/a alebo zranený/á, alebo dlho chorý/á	15,76 %
Môj veľmi blízky zomrel (mama, otec, brat, sestra,...)	21,43 %
Zomrelo moje obľúbené zvieratko	17,00 %
Nedarilo sa mi v niektorom predmete	68,97 %
Mal/a som konflikt s kamarátom/kou (pohádali sme sa, alebo pobili)	50,74 %
V škole sa mi celkovo nedarilo	29,56 %
Nejaká vec sa mi stratila alebo pokazila	56,90 %
Bol/a som často chorý/á	14,78 %
Vysmievali sa mi, ubližovali mi, ohovárali ma	28,57 %
Môj dobrý kamarát/ka odišiel/a (na inú školu, alebo sa odsťahoval)	11,33 %
Moji rodičia sa skoro rozviedli, alebo sa rozviedli	11,58 %
Dostali sme učiteľa, ktorý sa mi nepáči	28,33 %
Nevedel som si nájsť nového kamaráta/ kamarátku	12,07 %

n = absolútny počet

ká vec sa mi stratila, alebo pokazila“ a viac ako polovica žiakov označila „mal/a som konflikt s kamarátom/kou“. Medzi ďalšie negatívne udalosti patrili „niekoľko blízky bol veľmi chorý, bol v nemocnici, mal úraz, alebo nehodu“, „v škole sa mi nedarilo“, „vysmievali sa mi, ubližovali mi, ohovárali ma“, „dostali sme učiteľa, ktorý sa mi nepáči“.

Signifikantné rozdiely sa zistili v štyroch pozitívnych udalostiach. Udalo sa „našiel som si nového kamaráta/ku“ a „darilo sa mi v škole“ označilo viac dievčat ako chlapcov. Naopak udalosti „moji rodičia kúpili novú vec pre rodinu“ a „do školy prišiel nový dobrý učiteľ“ uviedlo viac chlapcov ako dievčat.

Signifikantné rozdiely sa zaznamenali v dvoch negatívnych udalostiach. Udalo sa „mal som konflikt s kamarátom/kou“ uviedlo viac dievčat ako chlapcov. Udalo sa „vysmievali sa mi, ubližovali mi, ohovárali ma“ uviedlo viac dievčat ako chlapcov.

Žiaci, ktorí uviedli menej ako 8 pozitívnych životných udalostí dosiahli nižšiu mieru subjektívnej pohody ako žiaci, ktorí uviedli 8 a viac pozitívnych životných udalostí. Žiaci, ktorí uviedli 5 a viac negatívnych životných udalostí mali nižšiu mieru subjektívnej pohody v porovnaní so žiakmi, ktorí uviedli menej ako 5 negatívnych udalostí.

Najnižšiu mieru subjektívnej pohody mali tí žiaci, ktorí uviedli menej ako 8 pozitívnych životných udalostí a zároveň 5 a viac negatívnych životných udalostí.

Najvyššia miera subjektívnej pohody sa zaznamenala u žiakov, ktorí uviedli 8 a viac pozitívnych životných udalostí a menej ako 5 negatívnych životných udalostí.

Žiaci, ktorí uviedli menej ako 8 pozitívnych životných udalostí mali nižšiu mieru sebaúcty ako žiaci, ktorí uviedli 8 a viac pozitívnych životných udalostí. Žiaci, ktorí uviedli 5 a viac negatívnych životných udalostí vykazujú menšiu sebaúctu ako tí žiaci, ktorí uviedli menej ako 5 negatívnych životných udalostí.

Najnižšiu mieru sebaúcty dosiahli tí žiaci, ktorí uviedli menej ako 8 pozitívnych životných udalostí a 5 a viac negatívnych životných udalostí. Najvyššiu mieru sebaúcty dosiahli tí žiaci, ktorí uviedli 8 a viac pozitívnych životných udalostí a menej ako 5 negatívnych životných udalostí.

Diskusia

Naše výsledky sme porovnávali s výsledkami štúdie autorov Katreniaková a kol., ktorí skúmali rovnako vplyv pozitívnych a negatívnych životných udalostí na subjektívnu pohodu a sebaúctu v období pubescencie (3). Výskum sa realizoval v roku 1999. Vzorku tvorilo 519 detí (50,9 chlapcov a 49,1 dievčat), žiaci 6. ročníka zo 7 zá-

Tab. 3: Porovnanie pozitívnych životných udalostí podľa pohlavia

Pozitívne životné udalosti	Chlapci n = 166 (40,9 %)	Dievčatá n = 240 (59,1 %)	p
Cez voľné dni som bol/a vonku (pri mori, v horách,...)	90,36 %	88,75 %	ns
Našiel/a som si nového kamaráta/ku	66,27 %	79,58 %	<0,001
Dostal/a som nejakú novú vec (bicykel, hodinky, hračky,...)	87,35 %	89,58 %	ns
Páčili sa mi sviatočné udalosti v našej rodine (Vianoce, narodeniny,...)	93,98 %	91,25 %	ns
Dostal/a som domáce zvieratko (psa, mačku, papagája,...)	30,72 %	32,08 %	ns
Moji rodičia kúpili novú vec pre našu rodinu (auto, televízor,...)	75,90 %	65,00 %	0,019***
Darilo sa mi v škole	64,46 %	74,58 %	0,028***
Do školy prišiel nový dobrý učiteľ	28,31 %	25,42 %	0,018***
V našej rodine sa narodilo dieťaťko (brat, sestra, bratranec,...)	27,71 %	35,83 %	ns
Bol/a som na niekoľkých školských výletoch	78,92 %	72,08 %	ns
Darilo sa mi v nejakej súťaži	53,01 %	54,17 %	ns
Niekoľko blízky sa uzdravil, vyliečil	45,78 %	34,17 %	ns
Otec alebo mama si našli novú prácu	19,88 %	16,67 %	ns
Mám nového koníčka, alebo som začal/a chodiť do zaujímavého krúžku	45,78 %	48,75 %	ns

n – absolútny počet, p – štatistická významnosť, bol použitý Man-Whitneyov test (M-W); ***p < 0,05

Tab. 4: Porovnanie negatívnych životných udalostí podľa pohlavia

Negatívne životné udalosti	Chlapci n = 166 (59,1 %)	Dievčatá n = 240 (40,9 %)	p
Niekoľko blízky (rodičia, súrodenci,...) bol veľmi chorý, bol v nemocnici, mal úraz alebo nehodu	37,35 %	44,58 %	ns
Bol/a som vážne chorý/á alebo zranený/á, bol/a som dlho chorý/á	15,06 %	16,25 %	ns
Môj veľmi blízky zomrel (mama, otec, babka, dedko,...)	19,88 %	22,50 %	ns
Zomrelo moje obľúbené domáce zvieratko	13,25 %	19,58 %	ns
Nedarilo sa mi v škole v niektorom predmete	68,07 %	69,58 %	ns
Mal som konflikt s kamarátom/kou (pohádali sme sa alebo pobili)	42,77 %	56,25 %	<0,001
V škole sa mi celkovo nedarilo	30,12 %	29,17 %	ns
Nejaká vec sa mi stratila alebo pokazila	54,22 %	58,75 %	ns
Bol/a som často chorý/á	10,84 %	17,50 %	ns
Vysmievali sa mi, ubližovali mi, ohovárali ma	19,88 %	34,58 %	0,001
Môj dobrý kamarát odišiel (na inú školu alebo sa odsťahoval)	9,04 %	12,92 %	ns
Mojí rodičia sa skoro rozviedli, alebo sa rozviedli	9,64 %	12,92 %	ns
Dostali sme nového učiteľa, ktorý sa mi nepáči	30,72 %	26,67 %	ns
Nevedel/a som si nájsť nového kamaráta/kamarátku	11,45 %	12,50 %	ns

n – absolútny počet, p – štatistická významnosť, bol použitý Man-Whitneyov test (M-W)

kladných škôl a jedného 8-ročného gymnázia v Košiciach. Priemerný vek žiakov bol 11,5 roka (3).

Ďalej sme výsledky porovnávali s autormi Katreniaková a kol., ktorí zisťovali výskyt pozitívnych a negatívnych životných udalostí u žiakov a zisťovali tiež medzipohlavné rozdiely v inventári životných udalostí (8). V tomto prípade vzorku tvorilo 461 žiakov (230 chlapcov a 228 dievčat, 3 deti neudali pohlavie) zo 6. ročníkov z ôsmich základných škôl v Košiciach. Zber údajov sa uskutočnil v roku 1999 (8). Autori z výskumných nástrojov použili rovnakú metodiku. Rozdelenia počtu životných udalostí sme sa pridržovali práce autorov Katreniaková a kol. z dôvodu porovnania výsledkov (3).

Naše výsledky nám potvrdili signifikantné rozdiely medzi životnými udalosťami subjektívnou pohodou a sebaúctou. Najnižšiu mieru subjektívnej pohody a sebaúcty mali tí žiaci, ktorí označili menej ako 8 pozitívnych a 5 a viac negatívnych životných udalostí. Naopak najvyššiu mieru subjektívnej pohody a sebaúcty mali tí žiaci, ktorí označili 8 a viac pozitívnych a menej ako 5 negatívnych

životných udalostí. Naše zistenia sú porovnateľné so zisteniami autorov.

Medzi najčastejšie označované pozitívne udalosti v našom súbore patrili: „páčili sa mi sviatočné udalosti v našej rodine (92,36 %), „cez voľné dni som bol/la vonku“ (89,41 %), „dostal/la som nejakú novú vec (bicykel, hodinky, oblečenie)“ (88,67 %), „bol/a som na niekoľkých školských výletoch“ (74,88 %), „našiel/la som si nového kamaráta/ku“ (74,14 %), „darilo sa mi v škole“ (70,44 %), „moji rodičia kúpili novú vec pre našu rodinu (auto, televízor, ...)“ (69,46 %), „darilo sa mi v nejakej súťaži“ (53,69 %). Žiaci z Košíc uvádzali najčastejšie pozitívne udalosti: „páčili sa mi sviatočné udalosti v našej rodine“ (94,8 %), „cez voľné dni som bol/a vonku“ (92,8 %), „dostal/a som nejakú novú vec (bicykel, hodinky, oblečenie)“ (86,8 %), „našiel/la som si nového kamaráta/ku“ (70,5 %), „darilo sa mi v škole“ (67,7 %), „bol/a som na niekoľkých školských výletoch“ (62,9 %), „do školy prišiel nový dobrý učiteľ“ (60,1 %), „darilo sa mi v nejakej súťaži“ (52,9 %) (3). Žiaci zo žilinské-

Tab. 5: Vzťah medzi životnými udalosťami a subjektívnou pohodou

Životné udalosti	Subjektívna pohoda (GHQ12)			
	n	priemer	SD	p
<8LEIp	156	12,21	6,34	<0,001
≥8LEIp	250	9,45	5,33	
≥5LEIn	173	13,08	6,36	<0,001
<5LEIn	233	8,61	4,69	
<8LEIp a ≥5LEIn	62	15,82	6,39	<0,001*
<8LEIp a <5LEIn al.	205	10,76	5,55	
≥8LEIp a ≥5LEIn	139	7,78	4,22	

LEIp – pozitívne životné udalosti, LEIn – negatívne životné udalosti, n – absolútny počet, SD – smerodajná odchýlka, p – štatistická významnosť
*bol použitý Kruskal-Wallisov test (K-W), pre ostatné hodnoty bol použitý Man-Whitneyov test (M-W)

Tab. 6: Vzťah medzi životnými udalosťami a sebaúctou

Životné udalosti	Sebaúcta (SeS)			
	n	priemer	SD	p
<8LEIp	156	26,13	4,38	<0,001
≥8LEIp	250	27,88	4,14	
≥5LEIn	173	25,80	4,32	<0,001
<5LEIn	233	28,25	4,00	
<8LEIp a ≥5LEIn	62	24,32	4,47	<0,001*
<8LEIp a <5LEIn al.	205	26,95	3,98	
≥8LEIp a ≥5LEIn				
≥8LEIp a <5LEIn	139	28,88	3,96	

LEIp – pozitívne životné udalosti, LEIn – negatívne životné udalosti, n – absolútny počet, SD – smerodajná odchýlka, p – štatistická významnosť, *bol použitý Kruskal-Wallisov test (K-W), pre ostatné hodnoty bol použitý Man-Whitneyov test (M-W)

ho regiónu aj žiaci z Košíc uvádzali najčastejšie životné udalosti rovnako.

Medzi najčastejšie uvádzané negatívne udalosti v našom súbore patrili: „nedarilo sa mi v niektorom predmete“ (68,97 %), „nejaká vec sa mi stratila alebo pokazila“ (56,90 %), „mal/a som konflikt s kamarátom/kou“ (50,74 %). Žiaci z Košíc označili negatívne udalosti: „nedarilo sa mi v niektorom predmete“ (57,3 %), „mal som konflikt s kamarátom/kou“ (42,7 %), „nejaká vec sa mi stratila alebo pokazila“ (41,2 %) (3). V oboch súboroch žiaci označili najčastejšie životné udalosti rovnako.

Z medzipohlavných rozdielov sa v našom súbore v pozitívnych udalostiach zistili významné rozdiely v položkách: „našiel/la som si nového kamaráta/ku“ (chlapci 66,27 % dievčatá 79,58 %, $p < 0,001$), „darilo sa mi v škole“ (chlapci 64,46 % dievčatá 74,58 %, $p < 0,05$), „moji rodičia kúpili novú vec pre našu rodinu (auto, televízor,...)“ (chlapci 75,90 % dievčatá 65,00 %, $p < 0,05$), „do školy prišiel nový dobrý učiteľ“ (chlapci 28,31 % dievčatá 25,42 %, $p < 0,05$). V dvoch položkách bola vyššia frekvencia odpovedí u chlapcov a v dvoch u dievčat. U žiakov z Košíc sa zistili významné rozdiely v položkách „darilo sa mi v škole“ (chlapci 61,3 % a dievčatá 75,0 % $p < 0,01$) a „našiel/la som si nového kamaráta/ku“ (chlapci 65,7 % a dievčatá 75,9 % $p < 0,05$). Vyššia frekvencia odpovedí bola u dievčat v porovnaní s chlapcami (8). Porovnaním nášho súboru so žiakmi z Košíc sa zistili rovnaké odpovede v dvoch položkách.

Z negatívnych životných udalostí sa zistili v našom súbore významné rozdiely v položkách „mal som konflikt s kamarátom/kou“ (pohádali sme sa alebo pobili) (chlapci 42,77 % dievčatá 56,25 %, $p < 0,001$), „vysmievali sa mi, ubližovali mi, ohovárali ma“ (chlapci 19,88 % dievčatá 34,58 %, $p = 0,001$). Vyššia frekvencia odpovedí bola u dievčat v porovnaní s chlapcami. U žiakov z Košíc sa zistili významné rozdiely v položkách „nejaká vec sa mi stratila alebo pokazila“ (chlapci 47,8 % a dievčatá 34,6 % $p < 0,01$) a „nevedel som si nájsť nového kamaráta/ku“ (chlapci 16,5 % a dievčatá 10,5 % $p < 0,05$). Vyššia frekvencia odpovedí bola u chlapcov v porovnaní s dievčatami (8). Porovnaním nášho súboru so žiakmi z Košíc boli odpovede rozdielne.

Dôležitosť skúmania životných udalostí potvrdzuje aj mnohé zahraničné štúdie. Autori Jisheng a Xinghua vo svojej štúdii skúmali vzťah medzi subjektívnou pohodou a životnými udalosťami u 294 žiakov na

základných školách. K hodnoteniu použili Subjective Well-being Scale a Adolescence Life Event Scale. Zistili, že skóre subjektívnej pohody u žiakov základných škôl bolo vyššie ako priemerné skóre, žiaci mali oveľa viac pozitívnych emócií, uspokojivý pocit so sebou, s rodinou, so štúdiom, priateľmi, učiteľmi a so životnými podmienkami. Signifikantné rozdiely sa zistili medzi pohlavím a celkovou subjektívnou pohodou, rodinnou spokojnosťou, spokojnosťou s priateľmi a životnou spokojnosťou a v týchto kategóriách bolo skóre u dievčat vyššie ako u chlapcov. Celkové skóre subjektívnej pohody bolo pozitívne v súvislosti so životnými udalosťami, zatiaľ čo negatívny vzťah sa týkal averzie ku škole, preťaženia zo štúdia, nesúlady s učiteľmi, kritike alebo pokarhaniu zo strany rodičov. Ukázalo sa, že existujú tri významné prediktory subjektívnej pohody a to medzi celkovou averziou ku škole, preťažením zo štúdia a nesúlado s učiteľmi (10).

Autor Goodyer skúmal vo svojej štúdii 1397 detí a ich životné udalosti a vplyv životných udalostí na ich správanie. Vzorku tvorila bežná populácia. Na zistenie použili upravenú verziu Coddingtonovej škály životných udalostí (Coddington Life Events Scales) Achenbachov dotazník správania dieťaťa (Achenbach Behavior Checklist). Počet životných udalostí výrazne vzrástol s pribúdajúcim vekom dieťaťa a vyšší výskyt týchto udalostí bol zistený aj pre rodiny s nižším sociálno-ekonomickým postavením. Významný vzťah sa zistil medzi celkovým skóre negatívnych životných udalostí za 2 - ročné obdobie a zmenou v úrovni správania a emocionálnych problémov detí (11).

Autori Furniss a kol. skúmali súvislosť medzi životnými udalosťami a duševným zdravím detí pred vstupom do školy. išlo o deti rok pred vstupom do školy. U 1887 detí boli zaznamenané životné udalosti a psychické symptómy. Zahrnuté boli všetky životné udalosti, ktoré sa udiali medzi narodením dieťaťa a vstupom do školy. U viac ako 80 % všetkých detí, bola zaznamenaná aspoň jedna životná udalosť. Počet životných udalostí mal veľmi významný vplyv na výskyt psychických problémov detí (4).

Ďalšie výskumy zisťovali vzťah medzi stresujúcimi životnými udalosťami a užívaním návykových látok medzi deťmi a adolescentmi. Niektorí dospievajúci ako spôsob zvládania rôznych stresových situácií v rodine, škole a medzi rovesníkmi požívali alkohol, cigarety alebo drogy (1).

Leung zisťoval vzťahy medzi stresujúcimi životnými udalosťami a motiváciou používania internetu, sociálnou podporou a používaním internetu vo vzorke 717 adolescentov a detí vo veku od 8 do 18 rokov. Výsledky ukázali že stresujúce životné udalosti sú signifikantne spájané s používaním internetu pre zábavu a získavanie informácií a sociálnu kompenzáciu „motives“ (1).

Záver

Výsledky nám potvrdzujú dôležitosť skúmania životných udalostí, subjektívnej pohody a sebaúcty. Ako z výsledkov vyplýva: rodina, škola a priatelia zohrávajú najdôležitejšiu úlohu v rozvoji pozitívneho duševného zdravia. Je určite potrebné rozšíriť výskum napr. na celonárodný, viac sa zamerať na oblasť rodiny, školy, čo by prispelo k lepšiemu hodnoteniu vzťahov. Konkrétne výsledky môžu poslúžiť k doplneniu už prebiehajúcich programov a projektov, alebo k vytvoreniu nových programov a projektov podpory duševného zdravia v oblasti verejného zdravotníctva (úradu verejného zdravotníctva). Medzi konkrétne stratégie je potrebné zahrnúť vhodné informovanie rodičov, detí, učiteľov o problematike duševného zdravia. Vhodným informovaním sa dosiahne aj lepšia spolupráca pre ďalší výskum (zber údajov). Z nášho výskumu sme výsledky poslali formou záverečnej správy riaditeľom škôl, ktorí následne informovali rodičov. Informovanie o problematike a osvojovanie vedomostí o duševnom zdraví by malo prebiehať na školách (rodičovské združenia, organizovanie rôznych besied pre deti a rodičov a to odborníkmi úradov verejného zdravotníctva, psychológmi, psychiatrami), v mimoškolských organizáciách pre deti a mládež, u praktických lekárov pre deti a mládež. K dosiahnutiu pozitívnych výsledkov je potrebná dlhodobá spolupráca rodičov, detí a jednotlivých rezortov (školsťvo, zdravotníctvo).

Článok bol podporený Grantom Univerzity Komenského v Bratislave č. UK/ 105/2011.

LITERATÚRA

1. Leung L. Stressful life events, motives for Internet use, and social support among digital kids. *Cyberpsychol Behav.* 2007 Apr;10(2):204-14.
2. Williamson DE, Birmaher B, Ryan ND, Shiffrin TP, Lusk JA, Protopapa J, et al. The stressful life events schedule for children and adolescents: development and validation. *Psychiatry Res.* 2003 Aug 1;119(3):225-41.
3. Katreniaková Z, Kovářová M, Sarková M. Vplyv pozitívnych a negatívnych životných udalostí na subjektívnu pohodu a sebaúctu v období pubescencie. *Československá pediatrie.* 2004;59(7):381-6.
4. Furniss T, Beyer T, Müller JM. Impact of life events on child mental health before school entry at age six. *Eur Child Adolesc Psychiatry.* 2009 Dec;18(12):717-24.
5. McCullough G, Huebner SE, Laughlin JE. Life events, self-concept, and adolescents' positive subjective well-being. *Psychol Sch.* 2000;37(3):281-90.
6. Youngs GA Jr, Rathge R, Mullis R, Mullis A. Adolescent stress and self-esteem. *Adolescence.* 1990 Summer;25(98):333-41.
7. Končeková I. Psychológia puberty a adolescencie. Prešov: Prešovská univerzita; 2002.
8. Katreniaková Z, Kovářová M, Van Dalen E, Berěšová A, Pudelský M, Keresztes E, et al. Inventár životných udalostí (LEI) - príprava a overenie novej mierky pre detskú populáciu. *Československá pediatrie.* 2001;56(4):203-8.
9. Katreniaková Z, Kovářová M. Duševné zdravie detí v mladšom školskom veku - možnosti a význam jeho zisťovania. *Československá pediatrie.* 2002;57(10):589-94.
10. Jisheng W, Xinhua D. Relationship between subjective well-being and life events of junior school students. *Stud Psychol Behav [Internet].* 2003 [cited 2012 May 15];2. Available from: http://en.cnki.com.cn/Article_en/CJFDTOTAL-CLXW200302003.htm.
11. Goodyer IM. Annotation: recent life events and psychiatric disorder in school age children. *J Child Psychol Psychiatry.* 1990 Sep;31(6):839-48.

Došlo do redakcie: 2. 4. 2013

Príjato k tisku: 31. 7. 2013

Mgr. Petra Dankovičová, Ph.D.

Malá Voda 726

013 22 Rosina

E-mail: dankovicova@gmail.com